

JANAN MIRWAIS

Jog- és Társadalomelméleti Tanszék

Témavezető: dr. Fleck Zoltán tanszékvezető egyetemi tanár

RADIKALIZÁCIÓ ÉS PÁRHUZAMOS TÁRSADALMAK

*„A kérdés nem az iszlám radikalizációja,
hanem a radikalizáció iszlamizációja”¹
(Olivier Roy)*

Radikalizáció, párhuzamos társadalmak, iszlamofóbia, saría bíróságok. Olyan intézmények és társadalmi jelenségek, amelyek mostanában igen gyakran hangoznak el mind a tudományos, mind a hétköznapi diskurzusokban. De mi köze ezeknek a jelenségeknek és intézményeknek egymáshoz – ha egyáltalán van köze? Jelen tanulmány nem kíván társadalmi következtetéseket levonni, mert a következtetések levonásához szükséges válaszaink sem léteznek még. Fontos azonban, hogy lefektessük, fogalmilag hol húzódnak el ezeknek a jelenségeknek és intézményeknek a határai, annak érdekében, hogy egyáltalán a megfelelő kérdéseket fel tudjuk tenni.

1. Muzulmánok Európában

A transzatlanti világban egyre intenzívebben megjelenő iszlám fundamentalizmus, valamint a nyugat-európai jelenlét az iszlámot nem csupán vallási-teológiai, hanem közpolitikai, biztonságpolitikai és demográfiai kihívássá is teszi. Az ún. iszlamizáció a nyugat-európai országokban aktuálpolitikai viták tárgyává, az iszlamofóbia pedig komoly társadalmi kockázattá vált. A számokat és a statisztikákat vizsgálva azonban megfigyelhetjük, hogy ezek a társadalmi kihívások – a számok dimenziójában – nem feltétlenül találkoznak a valódi társadalmi struktúrákkal.

Európa összlakosságának 6%-a vallja magát ugyanis muzulmánként. Ez a szám 1990-ben még 4% volt, és ha ezt a trendet vesszük alapul, akkor 2030-ra 8%-ra növekedhet a muzulmánok létszáma Európában. A legnagyobb muszlim közösségek az Európai Unión belül Németországban, Franciaországban és Nagy-Britanniában élnek. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az Európában élő muszlimok átlagéletkora 32 év, vagyis viszonylag fiatal társadalmi csoportról beszélünk.²

¹ „The question is not the radicalization of Islam, but the Islamization of radicalism.” <http://www.madamasr.com/opinion/islamization-radicalism> (2016. 04. 01.)

² Pew-Templeton Global Religious Futures Project kutatásai alapján. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/11/17/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/>

Az Európában élő alapvetően csekély számú muszlim közösségeket tekintve joggal merül fel a kérdés: az iszlámot miért tekintjük biztonságpolitikai és demográfiai kihívásnak is. Az itt élő muzulmánoknál ugyanis sok esetben egyfajta társadalmi kettőség figyelhető meg. Ezt a társadalmi kettőséget sokszor tévesen párhuzamos társadalmaknak jelöli meg a közvélemény. Pedig ez az európai és muszlim kettőség vegyesen jelenik meg a muzulmánok életében. Ezt a kettőséget vertikálisan és horizontálisan vizsgálhatjuk. Vertikális alatt a különböző generációk (nyugatra vándorolt, de muszlim országban szocializálódott közösségek és az ún. második generációs fiatalok) magatartási szokásainak a társadalmi normákhoz való viszonyát értem.

Horizontális vizsgálat alatt már nem a kvantitatív (életkor, különböző generációk megjelenése), hanem a kvalitatív szempontok kerülnek előtérbe. Horizontálisan azokat a kérdéseket tehetjük fel, hogy egy Európában élő muszlim a sariát (az iszlámot átszövő jogi rendszer), vagy a többségi társadalom által meghatározott – többségében normatív – szabályokat veszi-e figyelembe a társadalmi együttélés során.

2. Az ún. vertikális rezsím

A vertikális tagozódás vizsgálatakor elsősorban a radikalizációra, mint erőteljes társadalmi folyamatra kell összpontosítanunk. A radikalizációt első körben le kell választanunk a hasonló társadalmi folyamatoktól. Itt szükséges megjegyeznünk, hogy a radikalizmus nem egyenlő az extrémizmussal. Míg ez utóbbi alatt a fennálló társadalmi rendtől (demokrácia, jogállami intézmények, szokásjogi rezsimek) való erőteljes és igen impulzív elfordulást értjük, addig a radikalizáció ennél sokkal összetettebb társadalmi folyamat, ahol az út végén már konkrét radikális cselekmény is megtalálható, amelynek lényege tulajdonképpen a terrorizmusban áll meg. Így megállapíthatjuk, hogy egyik társadalmi folyamat a másiktól fakad. A népszerű logikai levezetést alapul véve: minden radikalizálódó extrémista nézeteket vall, de nem minden extrémista radikalizálódik. Mi is kell akkor a vallási radikalizációhoz?

Az utóbbi 2-3 évben a terrorizmussal foglalkozó biztonságpolitikai szakértők, szociológusok, társadalomtudósok intenzíven keresik erre a kérdésre a választ. A legegyszerűbb – ha úgy tetszik, tankönyvi – válasz, hogy a radikalizálódás gyökere társadalmi és/vagy gazdasági feszültségekből eredeztethető. A magam részéről ezt fenntartással kezelem, hiszen számos olyan példát láttunk az elmúlt években, ahol a radikalizálódó – és konkrét terrorcselekményeket is elkövető – személy kifejezetten jó és megbecsült társadalmi környezetből származott, illetve megfelelő egzisztenciális háttérrel rendelkezett.³ Természetesen vannak olyan társadalmi folyamatok, ahol

(2016.04.01.)

³ Például Muhammad Jassim Abdulkarim Olayan al-Dhafiri, vagy ahogy sokan megismerték a nevét, Dzsihadí Johnny, a St. Mary Magdalene Church of England általános iskolába járt, majd a University of Westminster hallgatója. Forrás: <http://www.theguardian.com/uk-news/2015/mar/02/who-is-mohammed->

egyértelműen ezen okokra vezethetjük vissza a radikalizálódást (belpolitikai radikalizálódás pl.), de a vallási – így kifejezetten az iszlám – radikalizáció megértéséhez nem elég a társadalmi indikátorokat figyelniük.

A címben szereplő idézet is arra utal, hogy Európában erőteljesen jelen van egy radikalizációs hullám, amelynek adott esetben régióként megvannak a maga sajátos vonulatai. Tehát úgy tűnik, hogy Európában nem az iszlámmal mint politikai termékkel van az alapvető probléma, hanem a radikalizációval mint társadalmi folyamattal.

A vertikális rezsimben természetesen ott van a generációs aspektus is: az iszlám radikalizmus elsősorban a fiatalokra jellemző. Amikor tehát erről a társadalmi folyamatról beszélünk, akkor olyan mikroközösségi szempontokat kell figyelembe venni, mint baráti társaságok, imaközösségek, sportklubok, stb. A kutatások során kiderült, hogy a radikalizálódó fiatalok egyik legerősebb kifejezése a tisztelethiány (*disrespected*)⁴. Ügyelnünk kell arra, hogy a tisztelethiányt ne a többségi társadalom szempontjából vizsgáljuk, mert ebben az esetben óhatatlanul megint szociológiai indikátorokhoz nyúlunk. Fontos, hogy az egyén viszonylatában vizsgáljuk a frusztrációt és a tisztelethiányt. Egyénközpontú, pszichológiai vizsgálatoknak kell tehát alárendelnünk kutatásainkat, úgy hogy a szociokulturális tényezőket sem hagyjuk figyelmen kívül. Azzal, hogy a prioritást az előbbi élvezi.

Európába – a történeti előzményeket kifejezetten figyelmen kívül hagyva – első körben a török vendégmunkások érkeztek, őket, valamint a hetvenes-nyolcvanas években a Közel-Keletről és a volt gyarmatokból érkező bevándorlókat a szakirodalom első generációs bevándorlóknak nevezi. Fontos leszögezünk, hogy bár sok esetben extrémista nézeteket vallanak, de nem az első generációs bevándorlók radikalizálódnak, hanem – ahogy fentebb említettük – másodgenerációs fiatalok.⁵ A vertikális rezsimben a generációs, életkorbeli sajátosságokon túl figyelembe kell vennünk a szocializációs közegeket.

Danièle Joly ír az Odüsszeusz és Rubikon-típusú menekültekről, és bár Joly menekültekről beszél, az első generációs bevándorlókra ezt a tipológiát magam is alkalmasnak találom.⁶ Az Odüsszeusz-típusú bevándorló/menekült, aki kifejezetten azért menekül, illetve vándorol el saját hazájából, mert őshazájában komoly társadalmi, katonai, politikai feszültség van. Ez a típusú bevándorló nem kíván integrálódni, hiszen egyetlen célja, hogy visszatérhessen hazájába.⁷ Joly elmélete szerint radikalizációs szempontból ők a veszélyesebbek, mert nem kívánnak integrálódni (hiszen kisebbségnek sem tekintik magukat).⁸ A Rubikon-típusú bevándorló viszont végleges letelepedési céllal érkezik a célországba. Kifejezetten érdekli a célország társadalmi-

[emwazi-from-lovely-boy-to-islamic-state-executioner](#). (2016.04.01.)

⁴ ROY 2006. 52.

⁵ BHUI 2014. <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371%2Fjournal.pone.0090718>. (2016.04.01.)

⁶ JOLY 2002. 3-23.

⁷ Lásd iráni menekültek, illetve bevándorlók az 1979-es iszlám forradalmat követően.

⁸ NAIR-BLOOM (szerk.) 2015. 37-38.

gazdasági berendezkedése, és integrálódni szeretne. A probléma természetesen ott kezdődik, amikor az integrációs folyamat nem sikerül. Így az ő esetükben már sokkal könnyebben beszélhetünk extrémista nézetek kialakulásáról. Fontos azonban megismételnünk korábbi megállapításunkat: a radikalizáció nem az ő generációjukra jellemző. De ha a fentiekben taglalt logikai következtetést vesszük alapul, és a fiatalabb generációk esetében a szülőktől is származó extrémista nézetek keveredése a pszichológiai tárgyú frusztrációval, akkor könnyedén a radikalizálódás szinte lineáris folyamatábráját rajzolhatjuk meg.

Éppen ezért a szakirodalomban bár „hivatalosan” az Odüsszeusz-típusú bevándorlókat a célországbeli társadalmi berendezkedésre nézve veszélyesebben tartják, a magam részéről vitatkozom ezzel, hiszen ezt a típusú bevándorlót nem érdekli a többségi társadalmi és gazdasági berendezkedés. Természetesen ez nem élesen elhatárolható distinkció, és különösen az Odüsszeusz-típusú bevándorlóból válhat Rubikon-típusú bevándorlóvá a letelepedni kívánó személy.

3. A horizontális rezsím

Párhuzamos társadalmak: hangzik el az utóbbi másfél évben egyre gyakrabban. A kifejezés (*Parallelgesellschaft*) Wilhelm Heitmeyertől származik, aki a kilencvenes évek migrációs-integrációs diskurzusaiban használta ezt először.⁹ Manapság a muszlim vallású bevándorlókat egyre gyakrabban éri az a vád, hogy a nyugat-európai társadalmi normákat semmibe veszik, és elsősorban a saját közösségük – főként a saría szabályai szerint – szervezik meg egyéni és közösségi létüket. Túl azon, hogy fenti tételben durva általánosítás hangzik el, álláspontom szerint túlzó is, mind a közösségi, mind az individuális normakövetés tekintve.

A közösségi normakövetésről gyakran hangzik el még a tudományos vitákban is az az érv, miszerint az Egyesült Királyság területén már számos ún. saría bíróság létezik. Itt fontos leszögezünk, hogy formális saría bíróságok nem léteznek, csak ún. *saría tanácsok*. Ezen saría tanácsoknak valóban van közvetítő tevékenysége muszlim felek között. Azonban több aspektust is figyelembe kell vennünk:

- a.) egyrészt a common law engedi a vitás ügyek magánelrendezését, sokkal gyakrabban jelenik meg a mediátori funkció;¹⁰
- b.) így tehát az, hogy muszlim közösségek – elsősorban házassági mediálásban – általuk felállított tanácsokon próbálják elrendezni a vitás kérdéseket, önmagában még nem számít jogellenesnek;
- c.) nem is számíthat jogellenesnek, hiszen a saría tanácsok „döntése” (de inkább kötelező véleménye, ún. *fatwa*-ja) nem bír jogi kötőerővel, így ha a valódi,

⁹ HEITMEYER 1996.

¹⁰ BLACK et al. 2013. 154-156.

releváns tényeket vesszük figyelembe, akkor a valódi döntéshozatalok továbbra is a nyugat-európai jogállami intézmények kezében vannak.

Természetesen nem kívánom kizárólag a jog dimenziójából vizsgálni az egyes eseteket, mert megértéssel kell viszonyulni azokhoz, akik ezt a közösségi közvetítői szerepet is a nyugati és iszlám kultúra radikális különbözőségeként, és a két kultúra összeegyeztethetlenségében jelenítik meg. Azonban ha a kulturális aspektusát vesszük figyelembe, és nem foglalkozunk a normativitás kérdésével, akkor az egyén szintjén érdemes vizsgálnunk a kulturális különbözőségeket. Ezen a szinten természetesen vannak különbözőségek, de ez nem jelenti a másik kultúrájának eltiprását, vagy a többségi kulturális jellemzők elnyomását.¹¹

4. Összegzés

Írásomban számos szempontot törekedtem figyelembe venni. A számok szintjén jól látszik, hogy Európa iszlamizációjától nem kell félni, és további kutatások is azt prognosztizálják, hogy ez a következő évtizedekben sem lesz megalapozott. A radikalizáció folyamatából megközelítve valóban reális veszélyforrással találkozhatunk, de álláspontom szerint amennyiben felhagyunk a korábban bevált módszerekkel, és más megközelítésben, egyénileg vizsgáljuk az egyes eseteket, sikerebbek lehetünk ebben a harcban. A szocializációs közeg szempontjából láttuk, milyen tipológiai megközelítések vannak a bevándorlók, illetve a menekültek tekintetében. A szocializációs közeg megértése az első lépés lehet a valódi problémák feltárásához. A normativitás dimenziójában megállapítottam, hogy túlzás párhuzamos társadalmakról beszélni. Ez utóbbit legfeljebb kulturális aspektusból vizsgálhatjuk, erre viszont még nem születtek releváns kutatások. Ha valódi, értelmes és tudományos tényeken alapuló vitát tudunk folytatni a fenti kérdésekről, akkor talán a közvélemény – sok esetben irracionális – félelmeit is tompítani tudjuk.

Felhasznált irodalom

Ann, BLACK – Hossein, ESMAILI, – Nadirsyah, HOSEN: Modern Perspectives on Islamic Law, Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited, 2013.

¹¹ Több Korán részlet is megalapozza ezt. A teljesség igénye nélkül: 1.) „*S ha Allah nem tartotta volna vissza az embereket – az egyiket a másik által – bizony leromboltattak volna szerzetescellák, templomok, zsinagógák, mecsetek, ahol gyakran említetik Allah neve. Allah bizony megsegíti azokat, akik Őt is segítik. Allah Erős, Mindenható.*” (Korán 22: 40). 2.) „*És az Ő jelei közé tartozik az egek és a föld megteremtése, nyelveitek különbözősége, és színeiteké.*” (Korán 30:22). 3.) „*Ha az Urad úgy akarta volna, akkor az embereket egyetlen közösséggé tette volna. Ám ők nem szűnnek meg különbözők lenni, kivéve azokat, akiket elért Urad kegyelme – hiszen erre teremtette őket [...]*” (Korán 11:118-119)

Kamaldeep, BHUI, et al.: Is Violent Radicalisation Associated with Poverty, Migration, Poor Self-Reported Health and Common Mental Disorders? PLOS ONE 9(3): e9071, 2014.

Wilhelm, HEITMEYER: Für türkische Jugendliche in Deutschland spielt der Islam eine wichtige Rolle. In: [Die Zeit](#), 35/1996.

Daniele, JOLY: “Odyssean and Rubicon Refugees: Towards a Typology of Refugees in the Land of Exile” in *International Migration*, Vol. 40, No. 6, 2002.

Gilles, KEPEL: *The war for muslim minds: Islam and the West*, Cambridge, Belknap Press, 2004.

Werner, KÖSTER: *Parallelgesellschaften. Diskursanalysen zur Dramatisierung von Migration*. Klartext, Essen 2009

Parvati, NAIR – Tendayi, BLOOM (szerk): *Migration Across Boundaries – Linking Research to Practice and Experience*, Ashgate Publishing, 2015 37-38.

Olivier, ROY: *Islamic Terrorist Radicalisation in Europe*; In Amghaar, Samir, Amel Boubekour, Michael Emerson (szerk): *European Islam – Challenges for Society and Public Policy*. Brüsszel, Center for European Policy Studies, 2007.

Olivier, ROY: *The Failure of Political Islam*, Cambridge, Harvard University Press, 1994.

RADICALIZATION AND PARALLEL SOCIETIES

Radicalization, parallel societies, islamophobia, Sharia Courts. Institutions and social phenomena have been under lively debate recently in the scientific and public discourse.

The study’s main objective is to introduce the most important definitions and functions of the Islamic radicalization, extremism, Sharia Courts, as well as to mark off some interdisciplinary areas (psychology, sociology, and security-policy). The author has severed the topics to vertical and horizontal regimes in order to have a better overview.

The question is not the radicalization of Islam, but the “islamization of radicalism” – stated Olivier Roy, professor at the European University Institute. The aforementioned quote could be the statement of that very study, as well, as we have a social threat for any kind of radicalization in Europe; the real danger is not the Islam, as a political product. The study pursues to highlight some statistics regarding the Muslim population in Europe and some misconceptions on the topic.

Concerning the vertical regime, there are some emphasized severances on the migration-related radicalization (the so-called Odyssean and Rubicon Refugees). On the other hand the study also aspires to understand the individual and communal aspects of the norm-following behavior of the European Muslim communities in the framework of the horizontal regime.